

likovnega ustvarjanja v beograjskem Pedagoškem muzeju) ter Maja Nikolova o razstavi sodobne otroške igrače jugoslovanskih proizvajalcev.

Rubrika bibliografij je tokrat posvečena prikazu literature iz zgodovine šolstva, ki so jo izdali na ozemlju SR Srbije od 1975 do 1982 ter sta jo sestavili Milena Marković in Branislava Jordanović in prispevek k bibliografiji knjig, razprav in člankov o šolstvu in prosveti na Hrvaškem v času NOB, ki ga je pripravil Ivan Vavra.

Najnovejša številka Zbornika je nedvomno pomemben prispevek k proučevanju predšolske vzgoje pri nas, njegov pomen pa bo še večji, če bo njegovim sodelavcem uspelo pokriti sive lise pri prikazovanju šolsko-prosvetnih vprašanj v res celovitem jugoslovanskem okviru.

Andrej Vovko

Goriški letnik, 10. Nova Gorica : Goriški muzej, 1983. 169 strani.

Jubilejno številko Zbornika Goriškega muzeja so po načelu »Naredi sam« napisali delavci tega muzeja sami. Tak »podvig« lepo priča, da ima ta ustanova precejšnje število peresa večjih znanstvenih delavcev, vendar zunanji sodelavci revije upamo, da jim ta samozadostnost ne bo prešla v navado. »Stabilizacijsko« praznovanje desetletnice izhajanja se kaže zlasti v nekoliko skromnejšem obsegu, pa tudi v tem, da tokrat ni rubrik krajsih člankov gradiva, knjižnih poročil, pač pa »zgolj« razprave. Kot običajno so v zborniku zastopana vprašanja s področja zgodovine, umetnostne zgodovine, arheologije in etnologije iz preteklosti tistega dela slovenskega ozemlja, ki ga danes zajemajo občine Nova Gorica, Tolmin, Ajdovščina in Sežana.

Uvodni del revije je v znaku arheologije. Drago Svoljšak v izčrpnem, skrbno dokumentiranem in bogato ilustriranem prispevku obravnava najdbe, ki so jih od leta 1949 do 1983 izkopalni na Kovačevšu, zaselku Lokavca na področju Čavna. Najdbe s tega področja sodijo v idrijsko skupino latenske dobe.

Beatrice Žbona-Trkman prikazuje zgode in nezgode, ki so spremljale najdbo bronaste figure mladeniča iz poznega helenističnega obdobja. Kip so leta 1982 slučajno našli v Sežani (pri pripravi zemlje za presajanje rož) in šele leta 1983 ga je Goriški muzej uspel odkupiti od najditelja. Po vsej verjetnosti gre za upodobitev grškega neroja Herakleja.

Znano je, koliko vroče krvi je sprožilo vprašanje obnavljanja leta 1976 porušene breginjkega kota. Inga Miklavčič-Brezigar, ki se je v Breginjem ukvarjala že pred potresom, nam v svoji razpravi predstavlja življenje v tem kraju pred letom 1976 in po njem, navaja razlike med starim in »montážnim« Breginjem, prikazuje starostno strukturo prebivalstva in med drugim naglaša tudi razveseljivo dejstvo, da se po letu 1984 povečuje delež mlajših prebivalcev tega kraja.

Branko Marušič obravnava vprašanje razvoja slovenske narodne in politične zavesti na Primorskem pred letom 1848. Znano je, da nekateri italijanski zgodovinarji vztrajno zanikajo take pojave pred omenjenim letom, zato je Marušičev prispevek toliko pomembnejši. Seveda ni šlo za kako masovno politično gibanje, pač pa praviloma za pobude narodnostno osveščenih posameznikov, zlasti duhovnikov in to predvsem v zvezi z uporabo slovenščine v javnem življenju (zlasti v osnovnih šolah). Utrinke narodnostnega prebujanja zasledimo na Goriškem in v Trstu. Avtor prikazuje tudi življenje in delovanje nekaterih najpomembnejših primorskih preporoditeljev (Valentina Staniča, Matevža Hladnika, Stefana Kociančiča, Matevža Ravnikarja). Avtor namenja pozornost tudi uveljavljanju ilirske misli v tem prostoru.

Drago Sedmak je temeljito obdelal delovanje telovadnega društva »Sokol« v Ajdovščini, zlasti na podlagi rokopisnih zapiskov sej odbora, od 1908 do 1920, ki so se ohranili v zapuščini pobudnika in predsednika društva Rudolfa Brajnika. Zanimivo je, da so društvo ustanovili dvakrat, prvič leta 1891, drugič leta 1908. Delovalo je vse do leta 1921, ko je propadlo zaradi nasprotovanja italijanskih oblasti. V razpravi je izčrpno podano delovanje društva, ki je imelo velik družben in političen vpliv na življenje v Ajdovščini.

Slavica Plahuta nadaljuje s svojim obsežnim prikazom kulturno-prosvetne dejavnosti v srednjeprimorskem okrožju v času NOB. Nastal je po avtoričinem dolgotrajnem zbiranju in pregledovanju ustreznega arhivskega gradiva. Prikazuje razmere na tem področju poleti in jeseni 1944, organizacijo kulturno-prosvetne dejavnosti, razvoj partizanskega šolstva in ljudske prosvete, delovanje primorskih partizanskih organizatorjev kulture in prosvete ter oblike kulturno-prosvetnega delovanja (zborovsko petje, igralska dejavnost, politična in kulturna srečanja, izdajateljska dejavnost).

Iz umetnostnozgodovinskega področja sta prispevka Marka Vuka in Nelide Silič-Nemec. Vuk objavlja prvi del prikaza minoritske cerkve in samostana sv. Frančiška v Piranu (zgodovinske okoliščine nastanka samostana leta 1301, lokacijo cerkve in samostana, tlorisa in zunanjščine cerkve, njene notranjščine ter vprašanje prvotne podobe cerkve in njene primerjave z arhitekturo beraških redov), Silič-Nemčeva pa

likovni opus leta 1902 v Solkanu rojenega slikarja Jožeta Srebrničja, sopotnika avantgarde, ki njegovega dela slovenska strokovna umetnostnozgodovinska literatura doslej še ni upoštevala.

Jubilejna deseta številka Goriškega letnika lepo priča, kako se je ta strokovna revija uveljavila v našem prostoru in tudi zunaj njega (zlasti v sosednjih obmejnih italijanskih pokrajinah). Čeprav se kot vse podobne revije otepa z nadležnim, a vedno prisotnim finančnim vprašanjem, upamo, da se bo tudi še vnaprej tako uspešno uveljavljala.

Andrej Vovko

Komunistička internacionala, Stenogrami i dokumenti kongresa, 1—12. Beograd : Institut za međunarodni radnički pokret, 1981—1983.

Institut za međunarodni radnički pokret v Beogradu je izdal v 12 knjigah stenogramne in dokumente vseh sedmih kongresov kominterne v srbsko-hrvatskem prevodu, s spremnimi besedili ter vsemi potrebnimi opombami in biografskimi beležkami. Kominternina predstavlja izjemno pomemben in tudi aktualen študijski kompleks, ki bo v naslednjih letih prav gotovo terjal veliko raziskovalno angažiranost, saj si brez poznavanja kominterne problematike ne moremo zamisliti napredka v proučevanju delavskega gibanja, tako v mednarodnih kot tudi v nacionalnih okvirih. Kot študijski in raziskovalni kompleks postavlja kominternina številna vprašanja in metodološke ter teoretično zgodovinske dileme. Če razumemo kominterno kot zaključen zgodovinski proces, jo lahko proučujemo in raziskujemo skozi prizmo treh pomembnih vidikov njenega obstoja: **prvič**, kot mednarodno organizacijo in svetovni center komunističnega gibanja med obema vojnama, in sicer skozi dejavnost njenih centralnih organov: kongresov, plenumov Izvršnega komiteja kominterne in drugih pomožnih organov in organizacij, torej skozi njihova osnovna programska, taktična in organizacijsko-politična stališča; **drugič**, proučujemo jo kot središče delovanja nacionalnih partij — sekcij kominterne v posameznih državah, kjer je težišče na raziskovanju v nacionalnih okvirih (npr. odnosi med centralnimi organi kominterne in vodstvu njenih sekcij); **tretjič**, proučujemo jo lahko kot fenomen idejnega in teoretičnega razvoja marksizma, posebno še leninizma v obdobju med obema vojnama; tu gre za dela in spise teoretikov kominterne, diskusije in spore znotraj kominterne in izven nje, kjer se kažejo tudi različni pogledi in mišljenja v ključnih problemih strategije in taktike komunističnega gibanja. Že iz tega lahko zaključimo, da predstavlja kominternina izjemno zapleten zgodovinski pojav, ki se je po svoji mnogostranosti in pomembnosti in po velikih družbenopolitičnih posledicah svojega vpliva ločila od podobnih organizacij in institucij v moderni zgodovini.

Raziskovalno delo na področju zgodovine kominterne je doživelo v zadnjih desetletjih resnično napredek. Na zahodu se je ta razvoj začel s otropolitvijo odnosov med Vzhodom in Zahodom v šestdesetih letih, na Vzhodu pa s procesom destalinizacije po 20. kongresu KP Sovjetske zveze. Porast zanimanja svetovne javnosti za problematiko kominterne je vsekakor vplival na zelo živahno znanstveno dejavnost na tem področju na Zahodu in v socialističnih deželah; rezultat te dejavnosti je bila objava številnih študij, monografij, pregledov, bibliografij in drugih priročnikov o kominterni. Pri tem se seveda kažejo tudi bistvene razlike v pristopu, znanstveno-raziskovalnih motivih in ideoloških pozicijah avtorjev, kar seveda usodno vpliva na stopnjo objektivnosti in kritičnosti pa tudi na različno vrednotenje zgodovinskih pojavov in procesov, vezanih na kominterno. Za objektivni, kritični pristop in popolnejše razumevanje fenomena kominterne je seveda treba poznati njene temeljne vire — dokumente. Temeljno zbirališče celokupnega arhivskega gradiva kominterne je Centralni partijski arhiv pri Institutu marksizma-leninizma v Moskvi, kjer je shranjeno vso gradivo kominterne; tu se nahajajo tudi fondi njenih centralnih organov — kongresov KI, predsedstva IKKI, sekretariata IKKI, Malega biroja IKKI in pomožnih organizacij — npr. agitpropa, organizacijskega oddelka, Zahodnoevropskega sekretariata, Komunistične mladinske internacionale, Rdeče sindikalne internacionale, Kmečke internacionale, Balkanske komunistične federacije itd., pa vse do poročil o finančnem poslovanju IKKI. Za razliko od posebnih fondov komunističnih partij — sekcij kominterne, ki so pod določenimi pogoji dostopni raziskovalcem iz tujine, in ki se v obliki mikrofilmskega materiala postopoma prenašajo v tuje institute za zgodovino partije in delavskega gibanja posameznih dežel, so na drugi strani centralni fond KI strogo zaprti in skorajda nedostopni tujim raziskovalcem; zaenkrat tudi ne kaže, da bi se v kratkem v tem pogledu kaj spremenilo. Prav zaradi tega so še kako pomembni arhivi, ki hranijo kominternsko gradivo v drugih državah. Naj tu omenimo Centralne partijske arhive pri institutih marksizma-leninizma v Berlinu, Varšavi, Pragi in drugih socialističnih deželah. Del kominternskega gradiva se nahaja tudi v velikih držav-